

Kedves Cserkészek! Ebben a „TUDÁSFA“ rovatban olyan ismereteket osztok meg veletek, amelyek az egyházi év jeles napjairól, valamint a népszokások színes rendjéről szólnak. Szólok a fontosabb családi szokásokról, de a társadalmi eseményekről is. NEM csak regös cserkészeknek, hanem minden vezetőnek, cserkésznek, de a családoknak is ajánlom.

Miért? Mert az embernek a gyökereit ismernie kell. Az pedig a múltba vezet, a népmesék, balladák, mondák világába. S amíg ezeket ismerjük, addig tudjuk, hogy kik vagyunk!

Bővebben itt találtok mindenhez anyagot. <https://kmcssz.org/regos-cserkesz/>

Jó munkát!

Jablonkay Lydia RVT

Június - Szent I(st)ván hava - Nyárelő - Napisten hava - Gödölyetor (Eper) hava

*Kerek Isten fája, szép tizenkét ága,
szép tizenkét ágán ötvenkét hajtása,
ötvenkét hajtáson három aranyalma,
aki kitalálja, hull az áldás arra.*

PÜNKÖSD

Pünkösdi ünnepén a Szentlélek eljövetelét ünnepeljük. Ez az esztendő során egyik legnagyobb ünnepünk a karácsony és húsvét mellett. Ilyenkor meg kell állni egy pillanatra, a nyári munkák előtt ünnepelni kell! Erre szolgál a pünkösdi szentlélek kiáradása, a húsvét utáni ötvenedik nap. Pünkösdi napjára minden felébred. Ember és állat párt keres, nedvektől duzzadnak a levelek, növekszik, zsong az élet.

Pünkösdi ünnepkör

Áldozócsütörtök: Jézus mennybemenetelének ünnepe, a húsvétot követő negyvenedik nap. Nevét onnan kaphatta, hogy az Egyház a húsvét környéki, évi egyszeri kötelező áldozás határidejéül valamikor ezt a napot adta meg. Sok templom búcsúnapja.

Pünkösdi: Időpontja *változó, mert a húsvét utáni 50. napon tartják*. Mozdgóünnep, mely május 10-e és június 13-a között kell legyen. Az egyház születésnapja, a Szentlélek eljövetelének ünnepe az egyház tanítása szerint, liturgikus színe a piros, természetes jelképei zöld ág és a rózsa.

Pünkösdi jelképek

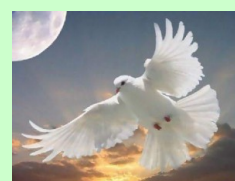
Bodzabokor

Pünkösdi rózsa

Jázmin

Fehér galamb a Szentlélek jelképe .

A **Szentlélek jelképe** a középkorban a Szentlélek eljövetelét megelőző szélzúgást kürtökkel, harsonákkal utánozták, a lángnyelveket a pünkösdi rózsa szirmaival helyettesítették vagy pedig égő kócokkal szimbolizálták, amiket leeresztettek a templom padlasteréből a hívek közé.

Szentháromság napja: Pünkösdi utáni vasárnap. Kultusza a barokk korban teljesedett ki. Számos szobrot állítottak tiszteletére, sok helyen pedig a templom búcsúnapja. **Úrnapja:** Az Oltáriszentség ünnepe, pünkösdi utáni második csütörtök, körmenet.

Úrnapja: mozgó ünnep, a Szentháromság vasárnapját követő csütörtök.

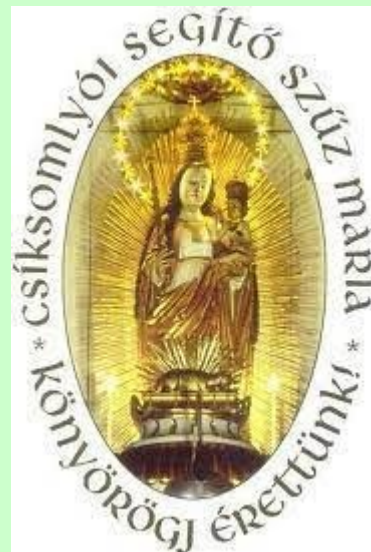
Piros pünkösdi volt. Fent a Hegy felett ott lobogtak a szent pünkösdi lángok. Azóta mindig így látom népemet: apraja-nagyja vállán súlyos kereszt, járja a Jézushágót. P. Papp Asztrik: A Jézushágón (részlet) 1951.

Néhány szó a csíksomlyói pünkösdi búcsúról:

Csíksomlyó a Székelyföld szívében fekszik, gyönyörű hegyes-domdos táj. A csíksomlyói búcsú a magyar katolikus hívők által minden év pünkösdkor, több százezer résztvevő jelenlétében megtartott búcsú az erdélyi Csíksomlyó melletti Kis-Somlyó és a Nagy-Somlyó hegy közötti nyeregben. A hagyomány szerint itt megnyílt az ég, és onnan létrát bocsájtott le a Jóisten. Ezen juthat el lelkünk Istenhez évről évre. Ünnepek alkalmával e helyen az ég a földdel összeér.

Mit jelent a búcsújárás? Szent helyen, szent időben (ünnepek alkalmával) lelkünk megtisztul, és a Jóistenhez emelkedik, ha őszintén imádkozunk. Hozzá, kérjük Boldogasszonyunk segítségét. Ehhez azonban oda kell zárándokolnunk a szent helyre, szent időben.

A nagytemplomba a csíksomlyói Szűz Anya: Babba Mária szobrához zárándokolnak a hívek ezrei évről évre, a Szűzanya áldását kérve további életükre. A ferences rend obszerváns ága által alapított Mária kegyhely templomában van elhelyezve a híres kegyszobor, a sugárkoszorúval övezett Mária, aki a földgömbön és a holdsarlón áll, feje körül tizenkét csillagból álló glória. A holdsarlón egy emberarc van. Jobb kezében királynői jogart, baljában a gyermek Jézust tartja, mindkét szoboralak fejét korona díszíti.

NÉPSZOKÁSOK

A zöldághordás egyik jeles időpontja pünkösöd

A pünkösdi időszakban jellemző szokás a zöld ágak házba vitele.

Az ablakokra, az ajtók fölé, a szobák falára, a kútgémre, a malmokra frissen vágott zöld ágakat tűztek. Az ősi termékenységvarázslások emléke ez a szokás, de egyben védelem is a rontás, a boszorkányok ellen. A földbe tűzött zöld ág a hiedelem szerint megóvjá a vetést a jégveréstől, a kártevőktől.

Lányok kapuzós, körtáncos játékaik jellemzőek erre az időszakra.

Énekelve, kapun átbújva és kaput tartva járkák végig a falut. Ekkor a falu tágasabb helyén gyűltek össze a fehérbe öltözött lányok. A szokás lényege, hogy a leányok zöld ágakkal vagy virágokkal vonulnak végig a falun. Két nagyobb lány kaput formál, a többiek átbújnak alatta, s közben énekelnek. Dalolva járkák végig a falu utcáit, átbújva a „kapun”.

KAPUTARTÓK Jöjj el, által jöjj el, te szép aranybúza!

TÖBBIEK Általmennék által, hogyha nyitva volna.

KAPUTARTÓK Nyitva vagyon, nyitva, csak jöjj által rajta!

MIND Hányat termett a mogyoró, lilium, Tízet, húszat a mogyoró, haj, lilium

Sóvidéken mai napig szokásban van a pünkösdi **hesspávázás**.

Egy királyt, egy királynét, egy királylányt, nyoszolyólányok választanak maguk közül a 10-12 éves gyerekek, és megy velük két zászlóvivő: így járkák be a falut, a „Hess, páva, hess, páva, császárné pávája” kezdetű dalt énekelve. A király gyűjti össze a kapott adományokat, és meg is köszöni, eképpen:

*„Köszönöm hálásan, hogy így ellátanak,
Hogy üres marékka el nem bocsátanak.”*

*Bújj, bújj zöld ág, zöld levelecske,
nyitva van az aranykapu csak bújzatok rajta!
Rajta, rajta, leszakadt a pajta,
leszakadt a pajta, bent maradt a macska! ...*

A pünkösdöt többféle szokással ünnepelte a falu népe. A magyar pünkösd szokások a keresztény ünnephez kapcsolódnak, de számos vonásukban az ősi tavaszünnepi pogány rítusok emlékét is őrzik. Jól tudták a régiek, ilyenkor meg kell állni egy pillanatra. A nagy nyári munkák előtt ünnepelni kell. Köszönteni az új életet, imádkozni a bő termésért, gyermekáldásért. Erre szolgált a pünkösd, a húsvét utáni ötvenedik nap. Jellegzetes népszokás ilyenkor a pünkösdölés, a pünkösd király- és királynéválasztás, valamint a májusfa-állítás vagy -kidöntés.

Pünkösd királyné - járás

A lányok termékenységvarázsló ünnepi köszöntője. Csoportosan házról-házra járnak. A legkisebb, legszebb köztük a pünkösd királyné. Énekelnek, jókívánságokkal köszöntik a ház lakóit, adományokat gyűjtenek. Az udvarba lépve a kísérő lányok kendőt feszítenek a kiskirályné feje felé, és énekelnek.

- *Elhozta az Isten piros pünkösd napját. Mi is meghordozzuk királyné asszonykát*" stb.
- *Jácintus, jácintus, tarka tulipánus. Hintsetek virágot az isten fiának.*
- *Nem anyámtól lettem, rózsafán termettem, piros pünkösd napján, hajnalban születtem.*
- *Öreg embereknek csutora borockot, öreg asszonyoknak kemence kalácsot,*
- *Ifjú legényeknek szegfűbokrétájuk, ifjú leányoknak rózsakoszorújuk...*”

Az éneklés befejeztével felemelik a királynét és ezt kiáltják; "**Ekkora legyen a kendtek kendere**".

Pünkösdölés egyik formájában király és királyné is szerepel. Résztvevői lányok és fiúk vegyesen. A fiatalok lakodalmass menet mintájára vonultak. Egyes helyeken nem voltak megkülönböztetett szereplők. A szokásnak jellegzetes dallamai voltak.

Pünkösd énekek:

- *Ma vagyon, ma vagyon piros pünkösd napja,*
- *Elhozta az Isten piros pünkösd napját. Mi is meghordozzuk királyné asszonykát*
- *Nem anyámtól lettem, rózsafán termettem,*
- *Jácintus, jácintus, tarka tulipánus*
- *A pünkösdnek jeles napján,*
- *Mi van ma, mi van ma piros pünkösd napja*
- *Andreas, bokrétás*
- *Jól megfogd, jól megfogd"*
- *Palóc vidéken elterjedt dallam a Mimi-mama mi van ma, piros pünkösd napja*

Törökbasázás, borzakirály, rabjárás:

Nyugat-Magyarország egyes vidékein voltak ezek a játékok jellemzőek pünkösdkor.

Egy kisfiút szalmával kitömött nadrágba öltöztettek társai, török basát utánozva.

Házzól házzá kísérték, az udvarokon pedig pálcával ütötték, hogy ugráljon. Pénzt és tojást kaptak cserébe.

A pünkösdi rabjárók szintén fiúk, akik a lábuknál összeláncolva mentek a lányokhoz körbe a faluban, azzal a kéréssel, hogy „Segéljék ezeket a szegény katonarabokat.” Persze, ők is ajándékokkal tértek haza.

A borzajárás során körbekísérték a falun egy fiút, akin bodzából készített köpeny volt. Házzól házzá jártak.

Egyéb szokások:

A lányok búzavirágból és pipacsból fontak koszorút, a legények meg hajnalban pünkösdi rózsát tettek annak a lánynak az ablakába, aki tetszett nekik, és el kellett hozniuk a lányok fonta koszorút.

Az udvarolni akaró legény egy ünnepi ruhába öltöztetett kislánnyal egy letakart tálat – közepén koszorúra font kaláccsal és borral – küldött a kiválasztottjának, és ha a lány fogadta az udvarlást, akkor egy hasonló tállal küldte vissza a kislányt.

A Sárközben ladikáztak, kalinkáztak: az udvarló díszes evezőt adott a választottjának ajándékkul és zöldágakkal díszített csónakban eveztek együtt. Egykor házasságok kötöttek egy-egy felejtethetlen zenés-dalos ladikázás után. Főleg, ha az udvarló az eladósorban lévő leányt arra is megkérte, hogy hozza magával az alkalomra díszesen kifaragott evezőjét

Táncmulatságok

Este aztán újabb lehetőség nyílt az udvarlásra, ugyanis sokfelé ilyenkor pünkösdi bálokat tartottak.

Pünkösdi király

A **pünkösdi király választás** Európa-szerte elterjedt szokás volt, ekkor ügyességi versenyen (tuskócipelés, karikába dobás, bothúzással, kakaslövessel, gúnárnyak-szakítással de leginkább lovas számokon) kiválasztották a megfelelő legényt, aki később a többieket vezethette. A pünkösdi király egy évig minden lakodalomba, ünnepélyre, mulatságra hivatalos, minden kocsmában ingyen rovása van, amit elfogyaszt, fizeti a község, lovát, marháját tartoznak a társai őrizni, s ha netán valami apró vétséget követne el, azért testi büntetéssel nem illetik. Ilyen nagy úr a pünkösdi király egy álló évig. Ez a tisztség egy hétig, de akár egy évig is tartott. Uralkodásának rövid idejére utal a "pünkösdi királyság" kifejezés. Gyakran ez alkalomból avatták fel a legényeket, akik ezentúl udvarolhattak, kocsmázhattak.

Májusfa

Egyes vidékeinken ilyenkor állították a májusfát, míg ott, ahol május elseje volt a felállítás hagyományosan megszabott ideje, az ünnepélyes kidöntésére került sor pünkösdkor.

A májusfaállítás az udvarlási szándék kifejezésére szolgált.

A fát az egyik ifjú kiszemeltjének vagy kedvesének háza elé állították.

Az udvarlási szándék komolyságát jelezhette a fa fajtája, nagysága.

Többnyire szalagokkal, zsebkendőkkel, virágokkal, teli üveg borral, hímes tojással díszítették fel.

A májusfát titokban állították fel, de közösen, nagy mulatság keretében döntötték le.

Ennek szertartásos mozzanata volt **a fa körültáncolása, majd megmászása.**

Nagy szégyen volt, ha a májusfát nem táncolták ki, mert ezzel azt hozták nyilvánosságra, hogy a frigy valamiért nem jön, nem jöhet össze, a fiú elállt az udvarlási szándékától.

Pünkösdhöz kapcsolódó népi hiedelmek

A pünkösdi szokások tele voltak varázslattal. Különböző rítusok és hiedelmek kapcsolódnak ehhez a naphoz. **A pünkösdi harmatnak** egészség és főként szépségvarázsló erőt tulajdonítottak.

Mikekarácsonyfán pünkösd hajnalán napkelte előtt a lányok a kertben harmatban mosdottak, hogy szép legyen a bőrük, ne legyen szeplős az arcuk. Úgy tartották, a megtisztított kutak vize egész évre jó egészséget adott. Szembaj ellen reméltek védelmet nyerni a pünkösd hajnalán gyűjtött harmattól. Hajnal előtt kiterítettek egy zsebkendőt a földre. Miután a harmat rászállt, megtörölköztek vele, így szerették volna elkerülni a szeplőket. Szembaj ellen akkor tartották alkalmasnak, ha nagy mennyiségű harmatot szívott magába a kendő, és ki is lehet facsarni. A virágokon megült harmat is hasonló célra volt használható, de csakis frissiben szedve. Egyes helyeken mezítelenül szedték a rozsharmatot szemfájás és kelés ellen.

A pünkösd-napi tilalmak mezőgazdasági munkára és egyes házimunkákra vonatkoznak.

Tiltották az állatok befogását és a kenyérsütést is. A teheneket nyírfaággal veregették, hogy jól tejeljenek. Van ahol kenyérhéjat égettek, hamuját a gabonaföldre szórták, hogy jó termés, gazdag aratás legyen. Úgy tartották, aki pünkösd hajnalban születik, szerencsés lesz.

Pünkösdkor cselédvásárt tartottak; ezen a napon szedték a báránydézsmát, ekkor kapták a pásztorok az ún. pünkösdi garast. Juhtartó gazdáknál szokásos a pünkösdi bárány megevése; egyes helyeken bizonyos édes tésztákat esznek, hogy sárga legyen a kender.

Időjárás és termésjóslás A pünkösd termésjósló a gabonafélékre, valamint időjósló nap is.

"Ha pünkösdkor szép az idő, sok bor lesz". Májusi eső aranyat ér, de a pünkösdi eső ritkán hoz jót.

Egyes pünkösd hajnalán szedett növények tájainkon gyógynövényként használatosak.

Pünkösd ételei: A Pünkösd **hagyományos étele a rántott csirke és az idei liba uborkasalátával.** Juhtartó gazdáknál szokásos a pünkösdi **bárányból való ételek** készítése, pl. báránysült, báránypaprikás. Egyes helyeken **édes tésztákat** ettek, hogy sárga legyen a kender, s a tésztákat friss gyümölccsel – eperrel, cseresznyével – töltötték meg.

A tojásrántottának mágikus hatást tulajdonítottak (a tojás termékenységszimbólum).

A **bodza** leveléből és virágából főzött szörpnek, teának minden betegséget gyógyító hatást tulajdonítottak.

Pünkösdkor a paraszt családoknál is ünnepi ételek kerültek az asztalra.

Egyébként húst ritkábban ettek, de a juhtartó vidékeken nem csak húsvétkor, hanem pünkösd napján is fogyasztottak bárányt, birkapörköltet. Máshol inkább marhahús, baromfi került az asztalra.

Nem juhtartó vidékeken az ünnep hagyományos étele a **rántott csirke és az idei liba uborkasalátával** volt.